

УДК 159.923.2

Коломієць Т. В., Литвинчук А. І., Можаровська Т. В.

**ЕМПАТІЯ ЯК ЧИННИК ЦІННІСНО-СМИСЛОВОЇ
СПРЯМОВАНOSTІ СУЧАСНИХ ЮНАКІВ У СИТУАЦІЇ
МІЖСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ**

Міжособистісна взаємодія визначає вектор розвитку особистості та її психологічне благополуччя на всіх етапах онтогенезу. Особливо значимою вона є для юнацького віку. Метою дослідження є емпіричне дослідження стилів міжособистісної взаємодії в юнацькому віці. Емпіричне дослідження реалізоване через визначення смислових установок та ціннісних орієнтацій особистості в межах міжособистісної взаємодії – використана методика С.Л. Братченка «Опросник направленности в общении (НЛО)». Результати свідчать про вираженість альтероцентристської та конформної спрямованості. Така тенденція зберігається протягом тривалого часу – до зрілого юнацького віку, де основне місце починає займати маніпулятивна

спрямованість. Можна говорити про зростання власної самоцінності за рахунок знецінення Іншого. Спостерігаються статеві особливості ціннісно-сислової сфери: у чоловічої статі домінує конформна та маніпулятивна спрямованість, а у жіночої – яскраво виявляється альтероцентристська спрямованість. У ранньому юнацькому віці така розбіжність ще не окреслюється. Виявлено зростання псевдоціннісного ставлення до Іншого юнаками чоловічої статі, та підвищення самоцінності у юнок. Визначено взаємозв'язки інтегральної емпатії та її форм з ціннісно-сисловим компонентом міжособистісної взаємодії. Інтегральна емпатія взаємопов'язана з усіма показниками ціннісно-сислового компоненту міжособистісної взаємодії. Ситуація міжособистісної взаємодії та система особистісних якостей людини визначає пріоритетне ставлення до Іншого, яке, за високого рівня емпатії, може виявлятися у альтероцентристській, конформній або діалогічній ціннісно-сисловій спрямованості. Низькоемпатійний суб'єкт виявляє знецінення іншого через авторитарну, маніпулятивну чи індиферентну спрямованість, також існують вікові особливості взаємозв'язку рівня емпатії та поведінкової спрямованості.

Ключові слова: *емпатія, міжособистісна взаємодія, поведінкова спрямованість, ціннісно-сислова сфера, юнацький вік.*

Постановка проблеми. Кожного дня впродовж усього свого життя людина вступає у незліченну кількість міжособистісних інтеракцій. В сукупності вони утворюють певну систему, що на різних етапах онтогенезу визначає розвиток особистості, міру її психологічного комфорту та емоційного благополуччя.

Стрімкий технологічний розвиток сучасності призводить до того, що штучний інтелект стає невід'ємною частиною життя людини, а кіберпростір набуває статусу соціалізаційного середовища. Це, у свою чергу, частково обмежує або повністю нівелює сферу міжособистісної взаємодії. Процес витіснення міжособистісної взаємодії комп'ютеризованою комунікацією найяскравіше прослідковується у підлітковому та юнацькому віці. Сучасне юнацтво найбільш чутливе для впливів епохи технологізації та роботизації. За таких умов одним із пріоритетних та актуальних напрямів наукового пошуку постає дослідження стилів міжособистісної взаємодії, які є домінуючими у системі міжособистісних контактів юнаків.

Виходячи із зазначеного вище, **метою статті** є емпіричне дослідження стилів міжособистісної взаємодії в юнацькому віці.

Виклад основного матеріалу та результатів дослідження.

Методи дослідження. Дослідження міжособистісної взаємодії передбачає виявлення смислових установок та ціннісних орієнтацій особистості у сфері міжособистісних взаємин. Така дослідницька потреба задовольняється шляхом використання методики С. Л. Братченко «Опросник направленности в общении (НЛО)» [3]. Під спрямованістю особистості у міжособистісній

взаємодії автор методики вбачає певну «комунікативну парадигму», що репрезентує уявлення людини про сенс міжособистісної взаємодії, її цілі та засоби, бажані та допустимі способи поведінки [1]. Відповідно до цього автор виділяє шість видів спрямованості особистості у міжособистісній взаємодії, які й діагностуються даною методикою. В основі кожного виду спрямованості лежить певне ціннісне ставлення до Іншого, яке, може обумовлюватися рівнем емпатійності особистості.

Для визначення рівня емпатійності використовувався «Тест на визначення емпатії підлітків та юнаків» Л.П. Журавльової [5], який дозволяє діагностувати рівень інтегральної емпатії особистості.

Таким чином, використовуючи дані методики, ми мали змогу виявити взаємозв'язок між рівнем емпатійності та домінуючою міжособистісною спрямованістю особистості (діалогічною, авторитарною, маніпулятивною, альтероцентристською, конформною чи індиферентною) й типом ціннісного ставлення до Іншого (гуманістичним, імперативним, егоїстичним, ціннісним, нормативним та офіційним).

Дослідженням було охоплено 226 осіб юнацького віку (загальна вибірка). Серед них 110 респондентів раннього юнацького віку (51 представник чоловічої статі та 59 жіночої) та 116 – зрілого юнацького віку (41 чол. та 74 жін.). З метою підвищення рівня репрезентативності вибірки дослідження проводилося з представниками різних навчальних закладів Житомирської області, що навчаються за різними напрямками підготовки. Зокрема, у дослідженні взяли участь учні Житомирського екологічного ліцею (54 чол.), Тетерівської загальноосвітньої школи I-III ступенів (20 чол.), студенти Житомирського будівельного коледжу (40 чол.), Житомирського державного університету імені Івана Франка (38 чол.), Житомирського національного агроекологічного університету (74 чол.).

Дослідження дефініції міжособистісної взаємодії в межах несуперечливого психологічного тезаурусу дозволило встановити [6], що нею є випадковий чи умисний, приватний чи публічний, довготривалий чи короткочасний, вербальний чи невербальний, прямий чи опосередкований особистісний контакт двох людей. Суть міжособистісної взаємодії полягає у зіткненні двох абсолютно унікальних психологічних світів осіб, які вступають у контакт одна з одною, та їх подальшої трансформації внаслідок взаємовпливу. Унікальність та неповторність кожного міжособистісного контакту зумовлює багатомірність феномену міжособистісної взаємодії.

Попередні дослідження [6] дозволили встановити, що на особистісному рівні процес міжособистісної взаємодії забезпечується функціонуванням когнітивного, емоційного, мотиваційного, ціннісно-смислового та конативного компонентів. Усі вони актуалізуються у різній послідовності та утворюючи різні комбінації і обумовлюють унікальність та неповторність кожного міжособистісного контакту.

Відомо, що ціннісно-смилова сфера особистості включає два основні компоненти – ціннісні орієнтації та систему особистісних смислів [9]. Система цінностей особистості є сукупністю цілей, установок, оцінних критеріїв, які визначають особистісну значущість кожної конкретної міжособистісної взаємодії. Особистісний смисл же репрезентує її суб'єктивний зміст.

Більш-менш усвідомлені смислові установки та ціннісні орієнтації у сфері міжособистісної взаємодії задають продуктивні та непродуктивні поведінкові стратегії (спрямованість) особистості [2; 4; 8]. В основі даного поділу лежить явище біполяризації ціннісного ставлення до партнера – «ставлення до іншого як до цінності (суб'єктне ставлення) – ставлення до іншого як до засобу (об'єктне ставлення)» [4].

Суб'єктне ставлення до партнера покладено в основу гуманістичної парадигми, основні положення якої знаходять своє втілення у стратегії діалогічної взаємодії. Визначальними характеристиками останньої є свобода суб'єктів взаємодії, їх рівноправність (як визнання цієї свободи), особистий контакт на основі співпереживання та взаєморозуміння. Існує думка про особливості усвідомлення емпатійних переживань саме у осіб юнацького віку через своєрідну систему ставлень до власних емпатійних реакцій: 1) позитивно-позитивне: «так, я здатен до співпереживання та співчуття і це потрібні якості»; 2) позитивно-негативне: «так, я здатен до співпереживання та співчуття, але це заважає мені в житті»; 3) негативно-позитивне: «ні, я не здатен до співпереживання та співчуття і це мені заважає»; 4) негативно-негативне: «ні, я не здатен до співпереживання та співчуття і це лише на користь» [7].

Обговорення результатів дослідження. Результати дослідження ціннісної спрямованості сучасних юнаків свідчать про відсутність домінуючого виду спрямованості, оскільки різниця між показниками шкал коливається в межах одиниці (за виключенням шкали, яка вимірює діалогічну спрямованість). Таким чином, ми говоритимемо про відносно домінування тієї чи іншої спрямованості. Аналіз результатів свідчить, що у юнацькому віці найбільш вираженими є альтероцентристська та конформна спрямованість (див. табл. 1).

Таблиця 1

Гендерно-динамічні показники домінуючої ціннісно-смилової спрямованості у міжособистісній взаємодії

Вибірка	Вік	15–21			15–17			18–21		
	Стать	Р	Х	Д	Р	Х	Д	Р	Х	Д
Види спрямованості	Авторитарна	3,6	3,8	3,9	3,7	3,6	3,7	4,1	4,0	4,1
	Маніпулятивна	4,0	4,1	3,9	3,9	4,1	3,7	4,1	4,1	4,1
	Альтероцентристська	4,2	4,0	4,4	4,5	4,2	4,7	4,0	3,7	4,1
	Конформна	4,1	4,3	4,1	4,3	4,0	4,5	4,0	4,6	3,7
	Індиферентна	3,4	3,6	3,3	3,3	3,7	2,9	3,6	3,5	3,6
	Діалогічна	0,2	0,1	0,3	0,2	0,1	0,3	0,1	0,02	0,2

Примітки: Х – хлопці, Д – дівчата, Р – разом.

Найменша кількість балів по шкалі, яка вимірює діалогічну спрямованість. Таким чином, очевидним є схильність сучасного юнацтва до нівелювання власних потреб та інтересів на користь Іншого, в основі чого лежить реальне ціннісне ставлення до нього (Іншого) або демонстрація його псевдоцінності.

Характерно, що явне домінування даних шкал спостерігається й у вибірці раннього юнацького віку. У зрілій же юності домінуючу позицію займає маніпулятивна спрямованість молоді. Разом з тим спостерігається зниження показників діалогічної спрямованості. Очевидно, що описані результати демонструють динаміку знецінення Іншого паралельно із зростанням власної самоцінності.

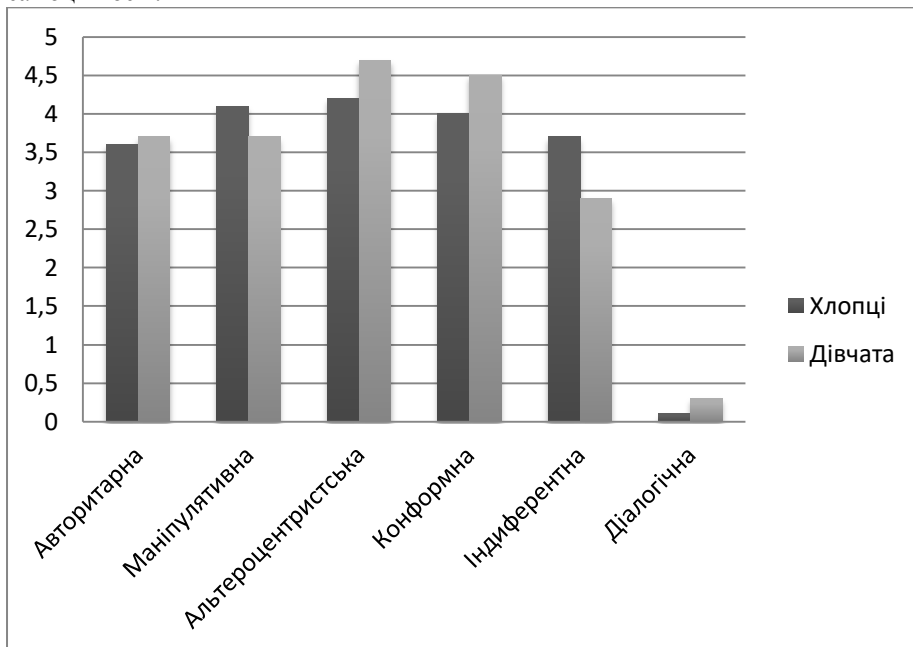

Рис. 1. Ціннісно-смыслова спрямованість осіб раннього юнацького віку

Аналіз гендерних особливостей ціннісно-смыслової спрямованості показує, що у представників чоловічої статі юнацького віку домінуючими є конформна та маніпулятивна спрямованість, а у жіночій спостерігається явна перевага альтероцентристської (рис. 1 та рис. 2).

Характерно, що домінування альтероцентристської спрямованості у ранньому юнацькому віці виявлено в обох вибірках. Однак у зрілому юнацькому віці середній бал за даною шкалою стрімко знижується, поступаючись домінуючою позицією конформній спрямованості – у юнаків та зрівнюючись із авторитарною та маніпулятивною спрямованостями – у юнок. Відтак

спостерігаємо зростання псевдоціннісного ставлення до Іншого з боку представників чоловічої статі та зростання власної самоцінності – з боку жіночої.

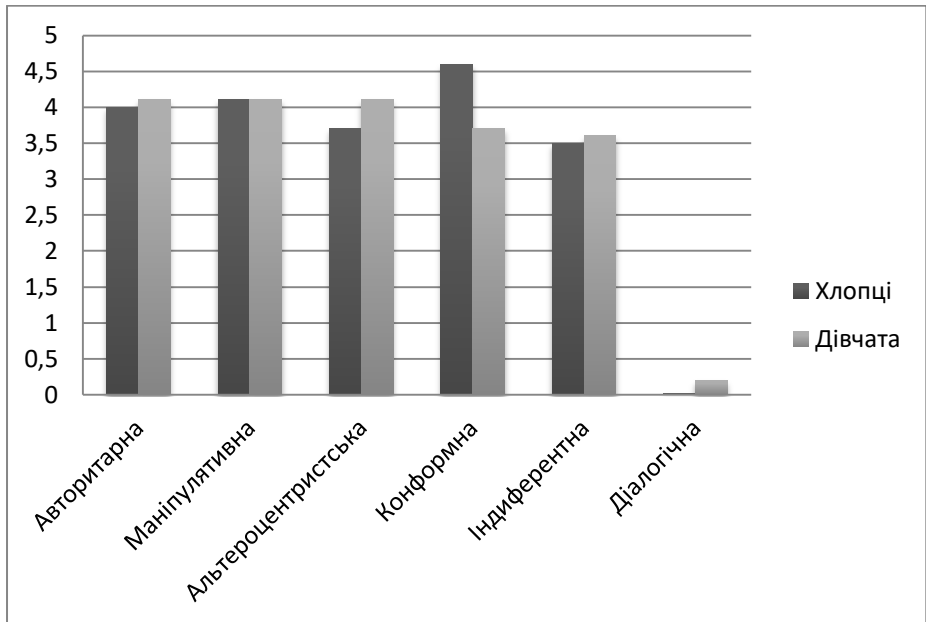

Рис. 2. Ціннісно-смыслова спрямованість осіб зрілого юнацького віку

На наступному етапі дослідження здійснений аналіз взаємозв'язків інтегральної емпатії та її форм з показниками ціннісно-смыслового компоненту міжособистісної взаємодії (табл. 2). У ході аналізу результатів вибірки було виявлено достовірний взаємозв'язок інтегральної емпатії з усіма показниками ціннісно-смыслового компоненту міжособистісної взаємодії. Так, розвиток емпатійності знаходиться у прямому зв'язку з альтероцентристською ($r=0,348$; $p \leq 0,001$), конформною ($r=0,199$; $p \leq 0,01$) та діалогічною ($r=0,12$; $p \leq 0,1$).

Дійсно, оскільки високоемпатійна особистість характеризується здатністю тонко відчувати внутрішній стан Іншого, а інтенсивні неприємні переживання останнього викликають сильний внутрішній дискомфорт емпатуючого, то цілком закономірним є ціннісне ставлення до об'єкта емпатії в цілому та його добробуту зокрема. Очевидно, що залежно від ситуації взаємодії та системи особистісних якостей суб'єкта емпатії таке ставлення може проявлятися у вигляді альтероцентристської, конформної або діалогічної ціннісно-смыслової спрямованості. І навпаки – низькоемпатійна особистість, для якої переживання Іншого лишаються майже не поміченими, у взаємодії цінує лише власний комфорт, який залежить виключно від задоволення власних потреб. Тому цілком

закономірним є знецінене ставлення до Іншого, що може проявлятися у вигляді авторитарної ($r=-0,204$; $p \leq 0,01$), маніпулятивної ($r=-0,218$; $p \leq 0,001$) або індіферентної ($r=-0,191$; $p \leq 0,01$) спрямованості.

Таблиця 2

Матриця значущих коефіцієнтів лінійної кореляції між показниками емпатії та ціннісно-смиислового компоненту

Показники ціннісно-смиислового компоненту	Вік	15–21	15–17	18–21
	Стать			
Авторитарна	X	-0,208**	-0,234*	
	Д	-0,218**	-0,386***	
	Р	-0,204***	-0,29***	
Маніпулятивна	X	-0,176*		-0,337**
	Д	-0,267***	-0,244*	-0,289**
	Р	-0,218****		-0,307***
Альтероцентристська	X	0,389****	0,233*	0,630****
	Д	0,334****	0,469****	
	Р	0,348****	0,351****	0,351****
Конформна	X	0,234**	0,354**	
	Д	0,172**		0,255**
	Р	0,199***	0,252***	
Індіферентна	X	-0,253**	-0,313**	
	Д			
	Р	-0,191***	-0,283***	

Діалогічна	X			
	Д	0,149*	0,223*	
	Р	0,12*	0,173*	
Діалогічність стосунків	X	0,277***	0,351**	
	Д	0,381****	0,501****	0,214*
	Р	0,333****	0,449****	0,194**

Примітки. 1) X – хлопці, Д – дівчата, Р – разом. 2) * – $p \leq 0,1$; ** – $p \leq 0,05$; *** – $p \leq 0,01$; **** – $p \leq 0,001$.

До того ж необхідно зауважити, що емпатійність корелює з діалогічною спрямованістю – лише у дівчат, а з індіферентною – здебільшого у юнаків. Можна припустити, що дана особливість пов'язана з тим, що для дівчат більшою мірою притаманним є чутевий аспект прояву емпатії (емпатійне проникнення, на якому, власне, і базується діалогічна взаємодія), а для хлопців – дієвий (співучасть, як показник небайдужого ставлення).

Якщо ж говорити про вікові особливості гендерної диференціації взаємозв'язків, то серед осіб раннього юнацького віку було виявлено, що корелятами емпатії є:

а) авторитарна та альтероцентристська ціннісно-сміслова спрямованість у представників обох статей;

б) маніпулятивна та діалогічна спрямованість – лише у дівчат;

в) конформна та індіферентна спрямованість – у хлопців.

У зрілому юнацькому віці виявлено, що:

а) як у хлопців, так і у дівчат зникають взаємозв'язки між авторитарною та індіферентною ціннісно-смісловою спрямованістю та показниками інтегральної емпатії;

б) у дівчат зберігаються, а у представників чоловічої вибірки з'являються негативні кореляційні зв'язки емпатійності з маніпулятивною спрямованістю;

в) альтероцентристська спрямованість залишається корелятом емпатії лише у юнаків, а конформна – лише у дівчат.

Як бачимо, у зрілому юнацькому віці взаємозв'язок емпатійності з ціннісно-смісловим компонентом послаблюється (як це відбувається у всіх попередньо розглянутих компонентах міжособистісної взаємодії).

Порівняння показників високоемпатійних, середньоемпатійних та низькоемпатійних юнаків та дівчат (табл. 3) дозволило констатувати, що у ранньому юнацькому віці емпатія може виступати чинником:

а) у хлопців – усіх типів ціннісно-смыслової спрямованості, крім маніпулятивної;

б) у дівчат – усіх типів ціннісно-смыслової спрямованості, крім конформної та індиверентної.

У період зрілої юності виявлено:

а) відсутність впливу емпатії на авторитарну, конформну та індиверентну ціннісно-смыслову спрямованість;

б) вплив емпатії на маніпулятивну та діалогічну спрямованість у дівчат.

Таблиця 3

Матриця достовірних значень t-критерію Стьюдента при порівнянні показників ціннісно-смыслового компоненту міжособистісної взаємодії особистостей з різним рівнем розвитку емпатії

Вік	15–17			18–21			15–21		
Стать	Х	Д	Р	Х	Д	Р	Х	Д	Р
Авторитарна									
BE-CE		2,438**						2,975***	2,093**
BE-HE		3,847**	3,464***					2,443**	2,905***
CE-HE	2,320**	2,28**	2,835***						
Маніпулятивна									
BE-CE		2,947***						2,502**	1,754*
BE-HE					2,962**	2,986***		3,282***	3,046***
CE-HE					3,872***	2,304**		1,824*	2,061**
Альтероцентристська									
BE-CE		2,032*		2,389**				2,023*	2,228**
BE-HE		3,397***	3,277***	4,296***	2,877**	4,062***	3,437***	4,264***	5,432***
CE-HE	2,432**	2,445**	3,285***	3,443***	3,246***	4,055***	3,339***	4,085***	5,261***
Конформна									
BE-CE									
BE-HE	1,985*		1,958*						1,889*
CE-HE	2,056**		1,821*					3,667***	
Індиверентна									
BE-CE									
BE-HE	1,736*		1,859*					2,367**	1,810*
CE-HE			1,705*						
Діалогічна									
BE-CE					2,141**				
BE-HE		1,827*	1,943*						
CE-HE	1,803*		2,891***					1,768*	

Діалогічність стосунків									
BE-CE		2,788**	2,205**	1,78*		2,088**	1,698*	2,847***	3,163***
BE-HE	2,482**	2,815**	4,243***	1,784*		1,693*	3,073***	2,782***	4,356***
CE-HE	2,343**		3,179***				1,995*		2,403**

Примітки. 1) X – хлопці, Д – дівчата, Р – разом. 2). BE- досліджувані з високим рівнем розвитку емпатії, CE – досліджувані з середнім рівнем розвитку емпатії, HE – досліджувані з низьким рівнем розвитку емпатії. 3). * – $p \leq 0,1$; ** – $p \leq 0,05$; *** – $p \leq 0,01$; **** – $p \leq 0,001$.

Висновки.

1. Смыслові установки та ціннісні орієнтації міжособистісної взаємодії визначаються продуктивними та непродуктивними поведінковими стратегіями, в основу яких покладено біполяризацію ціннісного ставлення до партнера.

2. Для особистості юнацького віку притаманною є альтероцентристська та конформна ціннісно-смыслова спрямованість міжособистісної взаємодії. Втім, виявлено вікову динаміку даних показників та їх статево диференціацію:

- у період зрілої юності домінує маніпулятивна спрямованість, водночас у юнаків - конформна та маніпулятивна, а у юнок переважає альтероцентристська спрямованість;

- у ранньому юнацькому віці домінує альтероцентристська спрямованість.

3. Корелятами емпатії для представників обох статей є авторитарна та альтероцентристська ціннісно-смыслова спрямованість. У юнок інтегральна емпатія корелює з маніпулятивною та діалогічною спрямованостями, а у юнаків - з конформною та індивідуальною. Альтероцентристська спрямованість є корелятом емпатії лише у юнаків, а конформна – лише у дівчат.

4. Порівняння показників високоемпатійних, середноемпатійних та низькоемпатійних юнаків та дівчат дозволило констатувати, що у ранньому юнацькому віці емпатія може виступати чинником усіх типів ціннісно-смыслової спрямованості крім маніпулятивної у хлопців та крім конформної й індивідуальної у дівчат.

5. У період зрілої юності констатовано відсутність впливу емпатії на авторитарну, конформну та індивідуально ціннісно-смыслову спрямованість; виявлено вплив емпатійності на маніпулятивну та діалогічну спрямованість у дівчат.

Література

1. Братченко С. Л. Межличностный диалог и его основные атрибуты / С. Л. Братченко // Психология с человеческим лицом: гуманистическая перспектива в постсоветской психологии – М.: Смысл, 1997. – С.201–222.
2. Булах І. С. Психологічні аспекти міжособистісної взаємодії викладачів і студентів : навчально-методичний посібник / І. С. Булах, Л. В. Долинська. – Київ: НПУім. М. П. Драгоманова, 2002. – 114 с.

3. Диагностика межличностных отношений подростков и старшеклассников: Методические рекомендации / Сост. Л. В. Сгурская, Г. С. Тамарский. – Калининград: Изд-во КГУ, 2003. – 44 с.

4. Елохина Т. П. Психология политического сотрудничества в России / Т. П. Елохина – СПб.: Изд-во С.-Петербург. ун-та, 2004. – 260 с.

5. Журавльова Л. П. Діагностика емпатії та її форм у підлітковому та юнацькому віці / Л. П. Журавльова // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 12 : Психологічні науки: збірник / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010. – Вип. 31(55). – С. 154-161.

6. Коломієць Т. В. Структурно-динамічна модель міжособистісної взаємодії /Л. П. Журавльова, Т. В. Коломієць // Проблеми загальної та педагогічної психології: Зб. наук. праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України, [за ред. С. Д. Максименка]. – 2013. – Т. XV. – Ч. 1. – С. 104–112.

7. Литвинчук, А. І. Рефлексія емпатійних переживань в юнацькому віці: екологічний аспект / А.І. Литвинчук // Наука і освіта. Науково-практичний журнал Південного наукового центру НАПН України. – 2016. – Вип. 5. – С. 200-205.

8. Рубинштейн С. Л. Проблемы общей психологии. – М.: Педагогика, 1973. – С. 97–98

9. Савельєва-Рат О. А. Особливості ціннісно-сислової сфери особистості студентів-психологів / О. А. Савельєва-Рат // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка. Серія: психологічні науки. –2009. – Вип. 74. –Том 2. – С.129–133.

Транслітерація

1. Bratchenko, S.L. (1997). *Mezhlichnostnyi dialog i ego osnovnye atributy [Interpersonal dialogue and its main attributes]*. Moskva: Smysl [in Russian].

2. Bulakh, I.S. & Dolynska L.V. (2002). *Psikhologichni aspekty mizhosobystisnoi vzaiemodii vykladachiv i studentiv: navchalno-metoduchnyi posibnyk [Psychological aspects of interpersonal interaction of teachers and students: educational and methodical manual]*. Kyiv: NPUim. M.P. Dragomanova [in Ukrainian].

3. Sgurskaja, L.V. (Eds.) & Tamarskyi, G.S. (Eds.) (2003). *Diagnostika mezhlichnostnykh otnosheniy podrostkov i starsheklassnikov: metodicheskie rekomendatsyi [Diagnostics of interpersonal relations between adolescents and high school students: methodological recommendations]*. Kaliningrad: izd-vo KGU [in Russian].

4. Yelokhina, T.P. (2004). *Psikhologia politicheskogo sotrudnichestva v Rossii [Psychology of political cooperation in Russia]*. SPb.: Izd-vo S.-Peterb. un-ta [in Russian].

5. Zuravlova, L.P. (2010). *Diagnosytka empatii ta ii form u pidlitkovomu ta yunatskomu vitsi [Diagnosis of empathy and its forms in teenage]*. *Naukovyi chasopys*

Natsionalnogo pedagogichnogo universytetu imeni M.P. Dragomanova - Scientific journal of the National Pedagogical University named after M.P. Drahomanov, 31(55). 154-161 [in Ukrainian].

6. Kolomiets, T.V. & Zuravlova, L.P. (2013). Strukturno-dynamichna model mizhosobystisnoi vzaiemodii [Structural-dynamic model of interpersonal interactions]. S.D. Maksymenko (Eds.), *Problemy zagalnoi ta pedagogichnoi psykholonii - The problem of general and pedagogical psychology*. (Vol. XV), (pp. 104–112) [in Ukrainian].

7. Lytvynchuk, A. I. (2016). Refleksia empatiinykh perezhuvan v yunatskomu vitsi: ekologichnyi aspekt [Reflection of empathic experiences in adolescence: environmental aspect]. *Nauka i osvita. Naukovo-praktychnyi zhurnal Pivdennoho naukovogo tsentru NAPN Ukrainy – Science and education. Scientific and Practical Journal of the Southern Scientific Center of the National Academy of Sciences of Ukraine*, 5. 200-205 [in Ukrainian].

8. Rubinshtein, S. L. (1973). *Problemy obshei psykholonii [Problems of general psychology]*. Moskva: Pedagogika [in Russian].

9. Saveleva-Ratt, O. A. (2009). Osoblyvosti tsinnisno-smyslovoi sfery osobystosti studentiv-psykhologiv [Features of value-semantic sphere of personality of students-psychologists]. *Visnyk Chernigivskogo derzhavnogo pedagogichnogo universytetu imeni T.G. Shevchenka. Seria: psykholoichni nauky – Bulletin of Chernigiv State Pedagogical University named after T.G. Shevchenko Series: Psychological Sciences*, 74. 129–133 [in Ukrainian].

Kolomiets T. V., Lytvynchuk A. I., Mozharovska T.V.

THE INFLUENCE OF EMPATIENCE ON THE LOOKING DIVERSITY OF CONTEMPORARY YOUTH IN THE SITUATION OF INTERPERSONAL INTERACTION

Interpersonal interaction determines the vector of personality development and its psychological well-being at all stages of ontogenesis. It is especially significant for the youth. The purpose of the study is the empirical study of the styles of interpersonal interaction in adolescence. Empirical research is realized through the definition of semantic settings and value orientations of personality within the limits of interpersonal interaction - the method of S. Bratchenka "Directionality questionnaire in communication (DQC)". The results indicate the severity of the alterocentric and conformal orientation. This tendency persists for a long time - until the mature youthful age, where the main place begins to occupy a manipulative direction. One can talk about the growth of own self-worth due to the depreciation of the Other. Sexual peculiarities of the value-semantic sphere are observed: the conformist and manipulative orientation dominates the male, and the alterocentric orientation is manifest in the female one. In the early adolescence, this discrepancy is not yet outlined. The growth of pseudo-value attitudes towards other male boys was revealed, and self-esteem in the youth increased. The relationships of integral empathy and its forms with the value-semantic component of interpersonal interaction are determined.

Integral empathy is interrelated with all the indicators of the value-semantic component of interpersonal interaction. The situation of interpersonal interaction and the system of personal qualities of a person determines the priority relation to the Other, which, at a high level of empathy, can be manifested in the alterocentric, conformal or dialogical value-semantic orientation. The low-empathy subject reveals another's impairment through authoritarian, manipulative, or indifferent orientation; there are also age-related features of the relationship between the level of empathy and behavioral orientation.

Key words: *behavioral orientation, empathy, interpersonal interaction, teenage, value-semantic sphere.*

Коломієць Тетяна Володимирівна – кандидат психологічних наук, Житомирський державний університет імені Івана Франка;

Литвинчук Алла Іванівна – асистент, Житомирський державний університет імені Івана Франка;

Можаровська Тетяна Вікторівна – асистент, Житомирський державний університет імені Івана Франка.